

**УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

КОСТЕРІН Володимир Олександрович

УДК 332.132: 316.32

**УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ КОМПЛЕКСОМ
ВЕЛИКОГО МІСТА**

25.00.05 – галузеве управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Київ – 2002

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Українській Академії державного управління при Президентові України.

- Науковий керівник** - доктор економічних наук, професор
ЧУГАЄВ Анатолій Олексійович,
Академія державної податкової служби України, завідувач
кафедри аудиту і економічного аналізу.
- Офіційні опоненти:** доктор економічних наук, професор
ОРЛАТИЙ Михайло Кузьмович,
Академія державного управління при Президентові
України, професор кафедри управління містом;
кандидат наук з державного управління
МЕЧИНСЬКИЙ Олексій Борисович,
ЗАТ “АФ” Київська аудиторська група”,
Шевченківській філіал, директор.
- Провідна установа** - Економічний науково-дослідний інститут Міністерства
економіки та з питань європейської інтеграції України, м.
Київ.

Захист відбудеться **25 червня** 2002 року о 16.00. годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.810.01 в Українській Академії державного управління при Президентові України за адресою: 03057, м. Київ – 57, вул. Ежена Потьє, 20, ауд.201.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Української Академії державного управління при Президентові України (03057, м. Київ – 57, вул. Ежена Потьє, 20).

Автореферат розісланий **24 травня** 2002 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В. К. МАЙБОРОДА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах переходу України від адміністративно-командної системи до правової цивілізованої держави з ринковими відносинами посилюється роль управління соціально-економічними процесами як у країні, так і в окремих її регіонах і великих містах на основі наукових підходів. Розвиток найбільших міст поки що залишається некерованим, хоча вони є центрами політичного, культурного життя й одночасно джерелами виникнення всіх суперечностей і проблем економіки. Він повинен відповідати потребам та інтересам країни й здійснюватися в унісон з її соціально-економічним прогресом. Разом із зростанням міст в історичному ракурсі з'являлися супутні проблеми урбанізації, організації міської інфраструктури, зайнятості населення і його міграції, збалансованості економіко-виробничого комплексу.

Проблемами урбанізації населення й оптимізації зовнішнього середовища міст займалися російські вчені: Н. Антонов, А. Ахієзов, Т. Заславська, Г. Лапко, Ю. Пивоваров, О. Пчелінцев, А. Румянцев, В. Староверов, Б. Хорев, О. Яніцький та інші. В їхніх працях розроблялися загальні методологічні основи урбанізації і формування інфраструктури населених пунктів, без висвітлення аспектів управління економічним комплексом міста. До цього слід додати, що у працях сучасних західних учених, зокрема: А.Вінера, Р.Дріхера, Л.Мімфіда, О.Неймара, З.Пюро, К.Рассерте, Ф.Скоберга, Ф. Теклі, В.Шілде, А.Уйбо та інших досліджуються проблеми управління економікою великих міст, але на стадії розвинутих ринкових відносин. Проте механічне перенесення цих наукових розробок в умови перехідного періоду України некоректне. Потрібна не тільки їх адаптація, а й формування нових теоретико-методологічних концепцій в управлінні економічним комплексом міста на шляху трансформації до нових вимог часу.

У працях вітчизняних учених: Б.Адамова, О.Алімова, В.Бесєдіна, М.Борщевського, В.Гейця, В. Гриньова, Ф.Заставного, В.Князева, Л.Коваленка, В. Кравченка, Ю.Лебединського, Е.Лібанової, В.Лугового, В.Мамутова, В.Найдьонова, О.Невелева, Н.Нижник, Н.Парфенцевої, Е. Панченка, Є.Перцика, В. Піла, І. Розпутенка, В.Фінагіна, А.Чугаєва, М.Чумаченка та інших розглядаються питання управління регіонами й містами. Є оприлюднені наукові результати, але невирішених питань ще достатньо. Не сформовано організаційно-економічний механізм управління муніципальною економікою, існують певні питання щодо функціонування міської влади; потребують удосконалення й приведення у відповідність із Конституцією України певні положення законодавчих актів, що регулюють розвиток міста, формування комунальної власності й місцевих фінансів; недостатньо використовуються методи стратегічного планування, прогнозування й інвестиційної підтримки програм місцевого розвитку; актуальними є проблеми використання

економічного потенціалу міст, особливо трудового, у зв'язку зі структурною трансформацією економіки.

Уявити обсяг проблем, пов'язаних з управлінням соціально-економічним комплексом такого складного утворення, як місто, в умовах становлення й розвитку ринкових відносин можна лише в разі розгляду його з позицій системного підходу. Соціально-економічна значущість проблеми розвитку економічних комплексів великих і середніх міст в умовах їхньої реструктуризації і розвитку місцевого самоврядування, наявність у цьому процесі невирішених теоретичних, правових, методичних, організаційних питань зумовили вибір і виконання теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалось в Українській Академії державного управління при Президентові України за комплексним науковим проектом "Державне управління та місцеве самоврядування" (РК 0199 U 002827).

Мета й завдання дослідження. Метою дослідження стала розробка теоретико-методологічних основ і практичних пропозицій з управління й регулювання розвитку економічного комплексу міста в умовах структурної перебудови економіки країни.

Досягнення мети дисертаційного дослідження зумовило необхідність вирішення таких **завдань**:

- визначити роль і склад синергетичних факторів економічного розвитку й основних напрямів їх використання в управлінні економічним комплексом великого міста в перехідний період;

- проаналізувати нормативну базу України щодо розвитку ринкового й державного секторів економіки великих міст;

- з'ясувати й дати аналітичну оцінку відповідності діючих адміністративно-організаційних форм і фінансово-економічних методів управління в сучасній політичній і соціально-економічній ситуації ;

- виявити елементи фінансової і матеріальної основи розвитку економіко-виробничого комплексу міста на засадах місцевого управління й самоврядування ;

- обґрунтувати стратегічні підходи й основні шляхи ефективного використання трудового й іншого ресурсного потенціалу великого міста для здійснення активної регіональної політики ;

- удосконалити організаційно-економічний механізм управління великим містом в умовах становлення місцевого самоврядування.

Об'єктом дослідження став економічний комплекс великого міста.

Предметом дослідження є управління економічним комплексом великого міста.

Гіпотеза дослідження. У роботі висунуто гіпотезу, що пропорційний розвиток такої складної соціально-економічної системи, як велике місто, можливий лише за умови визначення факторів синергетичного характеру й використання їх впливу на інші внутрішні й зовнішні рушійні сили.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становить система загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: логіка, аналіз, синтез, індукція, дедукція, діалектика, системний підхід, порівняння, економіко-математичне моделювання, кореляційно-регресивний аналіз тощо.

Як методологічна база наукових досліджень у роботі використані положення сучасної економічної теорії, вітчизняні праці наукових і зарубіжних авторів у галузі державного управління трансформаційними процесами в економіці, методологія системного аналізу й методи управління проектами.

У процесі дослідження використовувалися статистичні дані Держкомстату України, Мінфіну України, Державної податкової адміністрації України, Державної адміністрації м. Києва й особисті спостереження автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленому розкритті проблем управління економіко-виробничим комплексом великого міста в умовах трансформації української держави, визначенні специфічних функцій управління, пов'язаних із реалізацією агломераційного синергетичного ефекту взаємодії суб'єктів господарювання й соціальної діяльності, в обґрунтуванні пропозицій щодо організаційно-економічного механізму місцевого самоврядування й поживлення ділової активності в галузі економіки міста.

У дисертації вперше в науковій вітчизняній літературі:

- реалізовано системний підхід до аналізу процесів управління економічним комплексом міста й визначальної сутності синергетичних факторів;
- розроблено нові критерії оцінки соціально-економічного стану розвитку міст, на відміну від існуючих, що перейшли з часів колишнього Союзу і полягають у дискретних вимірах дванадцяти обраних показників економічного, демографічного, соціального характеру й ступеню тінізації економіки;
- запропоновано розробити "Муніципальний кодекс України" з метою законодавчого забезпечення адміністративної реформи, який би охопив основні функції управління містом.
- запропоновано ранжування міст України, залежно від інтегрального показника, що визначає питому вагу відрахувань податків з міста до державного бюджету України.

Удосконалено:

- методичні положення щодо обґрунтування кількісних і якісних показників, оцінки ситуацій, цілей при формуванні основних розділів "Концепції розвитку м. Києва".

Дістали подальшого розвитку:

- аналітичні оцінки соціально-економічних наслідків практики управління трансформаційними процесами у великому місті;
- оцінка залежності плинності робочої сили в м. Києві від окремих економічних факторів на основі кореляційного аналізу;
- наукові обґрунтування організаційно-економічного механізму муніципального господарювання у великому місті.

Практичне значення одержаних результатів:

- обґрунтовано можливість використання стратегічних підходів до управління економічним комплексом міста;
- дано пропозиції щодо удосконалення деяких положень “Концепції розвитку м. Києва до 2020 року”;
- розроблено пропозиції щодо вдосконалення організаційно-економічного механізму самоврядування на основі досвіду комунальних об'єднань Швеції ;
- упроваджено пропозиції щодо інвестиційної підтримки стратегічних програм розвитку міста Києва.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним дослідженням автора. Висновки, пропозиції і рекомендації, враховуючи й ті, що характеризують наукову новизну, одержані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й висновки були покладені в основу доповідей дисертанта на науково-практичних конференціях: “Теорія і практика перебудови економіки” (м. Черкаси, 2000р.), “Дослідження і оптимізація економічних процесів (Оптимум-2001)” (м. Харків, 2001р.), “Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні” (м. Київ, 2001р.), “Бюджетно-податкова політика і удосконалення міжбюджетних відносин” (м. Ірпінь, 2001р.), “Державне управління в умовах інтеграції України в Європейський Союз” (м. Київ, 2002р.).

Результати дисертаційного дослідження доповідалися на засіданні кафедри економічної політики та науково-методичному семінарі Академії державного управління при Президентові України.

Публікації. За темою дисертації автором опубліковано 7 наукових праць, у тому числі 4 у фахових журналах і збірниках.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел; викладена на 202 сторінках і містить 21 таблицю і 5 рисунків. Список використаних джерел містить 187 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У вступі розкривається актуальність теми, необхідність її дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, наукова новизна й практичне значення отриманих наукових результатів, наводяться дані про їх упровадження й апробацію результатів дисертації.

У першому розділі - "Теоретичні основи управління соціально-економічним розвитком міст" – розглядаються: сучасний стан дослідження державного регулювання еволюції великих міст, особливості управління містами в системі ринкової трансформації економіки й зарубіжний досвід регулювання розвитку великих міст.

Дисертант розглядає міста в їх динамічному ракурсі за допомогою економічної, соціологічної, функціональної, екологічної і синергетичної концепції розвитку. Аналізуючи кожен з них, дослідник робить висновок, що майже всі вони однобічні, а оптимальне управління компонентами економічного комплексу міста можливе лише за синергетичною концепцією системного підходу.

Теорія системного підходу висвітлюється в працях Н.Багріновського, Н.Вінера, Г.Грєневського, В.Глушкова, А.Ляпунова, В.Моїсєєва, У.Ешбі, С.Яблонського та інших. Вона використовується при аналізі й синтезі складних систем різної природи. Проте до цього часу теорія ще не застосовувалась в аналізі управління економічним комплексом великого міста. У дослідженні показано, що економічний комплекс великого міста слід розглядати як складну детерміновану систему n -го порядку ієрархії. Елементи цієї системи пов'язані між собою лініями зв'язку, які мають синергетичний характер.

Висунута в дисертації гіпотеза, що погоджений і пропорційний розвиток такої складної соціально-економічної системи, як місто, можливий за умов впливу на синергетичні чинники поділу і кооперації праці в містах скупчення населення й концентрації виробничого апарату, галузей соціальної інфраструктури.

Регулювання й управління еволюцією міст - це здійснення впливу на синергетику. Сьогодні суспільство, органи державного управління, місцевого самоврядування, намагаючись вирішити будь-які соціально-економічні проблеми розвитку міст, розробляють і реалізують плани, здійснюють заходи, що впливають на розв'язання, хоча й важливих, але окремих часткових завдань – житлової, економічної, транспортної та багатьох інших проблем. Наслідком такого підходу є диспропорційне існування як міської поселенської структури в цілому, так і кожного окремого міста. Особливо наочно це ілюструється прикладом найбільших міст.

Доведено, що в сучасних ринкових умовах України залишаються не розв'язаними проблеми критеріїв оцінки стану соціально-економічного розвитку міста. У роботі запропоновано систему показників стану соціально-економічного розвитку міста, наведеної в таб. 1.

Зроблено висновок, що поряд з існуючою географічною класифікацією міст України з урахуванням кількості населення, слід увести їх ранжування, залежно від стану соціально-економічного розвитку. Таким критерієм може бути показник питомої ваги відрахованих містом податків до державного бюджету за звітний період:

$$B = \frac{\Pi}{Д} , /00, \quad /I/$$

де

B - інтегральний показник оцінки стану соціально-економічного розвитку міста ;

Π - обсяг податків, зборів і обов'язкових платежів до бюджету держави, що їх відраховує місто;

Д - розмір державного бюджету країни за рік, що аналізується.

Таблиця 1.

Показники оцінки стану соціально-економічного розвитку міста

№ I	Назва показника II	Категорія показників III
--------	-----------------------	-----------------------------

1.	Обсяг сукупних податків до державного й місцевого бюджетів у розрахунку на одного: – мешканця міста; – працюючого.	Економічні
2.	Витрати з місцевого бюджету на душу населення міста.	
3.	Витрати з державного бюджету на душу населення міста.	
4.	Зайнятість населення.	
5.	Середня тривалість життя одного мешканця міста. Сальдо природного руху населення.	Демографічні
6.	Вартість “споживчого кошика” в місті.	
7.	Середня заробітна плата працюючого.	Соціальні
8.	Середня пенсія.	
9.	Кількість квадратних метрів житлової площі на душу населення.	
10.	Кількість скоєних злочинів на 10.000 населення / в т.ч. особливо небезпечних/.	Рівень злочинності
11.	Різниця між офіційними доходами й витратами на душу населення.	Ступінь тонізації економіки
12.		

Згідно з градацією інтегрального показника соціально-економічного стану розвитку міста, слід встановити категорію міст України незначне, значне, особливо значне, суперзначне. Суперзначним містам надавати статус Магдебурзького права.

Ставки посадових окладів державним службовцям встановлювати залежно від соціально-економічної категорії міста.

Розкривається специфіка управління містом у сучасних умовах, що полягає в забезпеченні його необхідними ресурсами, які становлять ресурсний потенціал міста. Управління міськими ресурсами полягає в :

- створенні й відтворенні ресурсного потенціалу міста;
- ефективному використанні ресурсів для цілей соціально-економічного розвитку регіону.

Пропонується для оптимізації використання ресурсів міста застосувати економіко-математичну модель у вигляді матриці лінійних алгебраїчних рівнянь:

$$A = \left| \begin{array}{cccc|c} a_{11}, & a_{12}, & \dots & a_{1p} & B_1 \\ a_{21}, & a_{22}, & \dots & a_{2p} & B_2 \\ \vdots & \vdots & & \vdots & \vdots \\ a_{m1}, & a_{m2}, & \dots & a_{mp} & B_m \end{array} \right| / 2 /$$

де a_{mp} - обсяг m -го ресурсу розміром p ;

B_m - заданий результат використання ресурсу m ;

x_i - невідомі дискретні дані, що характеризують оптимум використання ресурсу m .

Дослідник дає пропозиції щодо рішення цієї системи рівнянь для оптимізації регулювання ресурсів у м. Києві за допомогою метода Крамера:

$$x_i = \frac{D_i}{D}, \quad / i = 1, 2, 3, \dots, k / \quad / 3 /$$

де D - визначальник матриці A ;

D_i - визначальник матриці, отриманий з A заміною i -го стовпця на стовпчик вільних членів B_i .

У роботі пропонується для містобудівного регулювання в Україні використати досвід західних країн, де розроблено будівельні комплекси "Стандарти використання територій", що регламентують доступність, охоплення населення й щільність використання територій для різних видів об'єктів.

У другому розділі - "Аналітична оцінка соціально-економічних наслідків управління трансформаційними процесами у великому місті" - наводяться загальноекономічні фактори економічного спаду в перехідний період, фінансовий механізм державного регулювання розвитку економіки великого міста й проблеми використання його трудового потенціалу.

Аналіз загальних тенденцій змін макроекономічних показників як наслідків обраного курсу управління трансформаційними процесами в країні та їх вплив на використання виробничого потенціалу великого міста дали змогу визначити вплив механізмів макроекономічного регулювання на процеси в реальній економіці міста. Визначено три етапи, що відрізняються стартовими умовами, змістом завдань реформування, ступенем активності держави в управлінні трансформаційними процесами, характером децентралізації управління.

У дисертації доводиться, що економічні проблеми загальної державної системи управління локалізуються на місцевому рівні й залишаються там аж до їх розв'язання (на прикладі такого великого міста, як Київ). Аналіз стану і динаміка інвестиційних процесів у промисловості свідчить про втрату в останні десятиріччя управління процесами нагромадження основного капіталу, як факторів довгострокової дії та головної умови розвитку виробництва. Сьогодні не створено економічне середовище ні в державному, ні в ринковому секторі для вирішення стратегічних завдань сучасної промислової політики, переходу до випуску наукомісткої високотехнологічної продукції, запровадження заходів по енергозбереженню. Так, загальнодержавна економічна криза й дефіцит центрального бюджету вплинули на обсяг і структуру джерел фінансування капітальних вкладень у місті: скоротилася частина державного сектора (бюджетні ресурси) і зросла частина ринкових (приватних фірм і господарських товариств). Порівняння обсягів і темпів капітальних вкладень у Києві в 1997 - 2000 рр. наведено на рис. 1.

Порівняння обсягів та темпів капітальних вкладень у м. Києві в 1997-2000 рр.

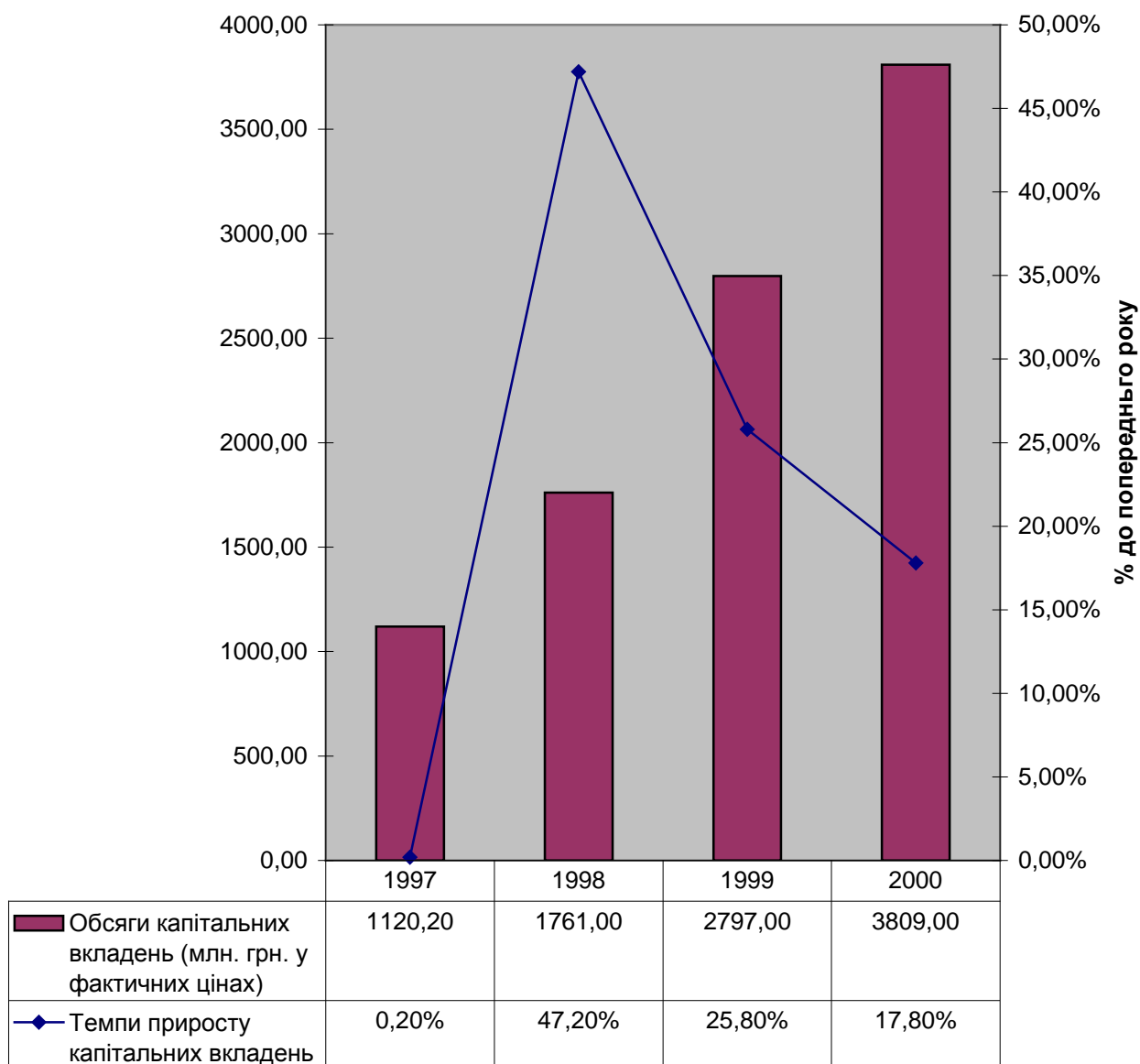

Рис. 1

Органи управління м. Києва мають обмежені фінансово-економічні можливості впливу на ділову активність і поліпшення використання виробничого потенціалу економічного комплексу. Проте такі можливості існують. На частину трьох секторів економіки міста (будівництво, транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика, житлово-комунальне господарство припадає 24 % витрат). На цілі фінансової підтримки промисловості та енергетики ніяких витрат не передбачається. Тобто реструктуризація промислового комплексу, модернізація і

оновлення основних виробничих фондів, фінансування інноваційних проектів можуть здійснюватися за рахунок власних коштів підприємств (чистого прибутку та амортизаційних відрахувань, зовнішніх інвесторів та кредиторів).

Випереджаюча активність будівельного комплексу супроводжується погіршенням технологічної і відтворювальної структури капітальних вкладень. Гальмування процесу виробничого нагромадження, технічного та технологічного оновлення виробництва загрожує деградацією виробничого потенціалу міста, який є базою регіонального відтворювального процесу. Тому дуже важливо: по-перше, визначити пріоритетні напрямки стратегічного розвитку економічного комплексу міста; по-друге, внести зміни в порядок складання державного і місцевого бюджетів великого міста, передбачивши прогнозування доходів бюджетів на кілька років та розподіл коштів для інвестиційного забезпечення стратегічних рішень; по-третє, здійснити комплекс заходів, що забезпечують ріст інвестицій, як основної складової росту внутрішнього попиту, який є головним фактором стимулювання економічного зростання. В умовах збереження частки збиткових і низькорентабельних підприємств необхідно створити умови для того, щоб провідну роль відігравали амортизаційні відрахування. Для цього на загальнодержавному рівні слід внести певні зміни в амортизаційну політику з метою підвищення гнучкості в застосування методів амортизації, скорочення строків нарахування амортизації активної частини основних виробничих фондів, оновити механізми індексації вартості й списання виробничого обладнання.

У роботі проведено аналіз стану й тенденцій змін показників рівня життя населення м. Києва як фактор зворотного зв'язку і впливу соціальних факторів на економіку й стимулювання попиту. Рівень життя одного мешканця м. Києва в середньому вже перейшов планку офіційного прожиткового мінімуму в Україні. Грошові доходи і витрати населення м. Києва за 1995-2000 рр. наведені у таб. 2, дані якої свідчать, що офіційно зареєстровані витрати й заощадження населення міста з року в рік перевищують їх грошові доходи. Це означає зростання тіньового сектора економіки в місті Києві.

Вивчення використання трудового потенціалу м. Києва показало, що середньоспискова чисельність працівників підприємств, установ і організацій зменшується з кожним роком. Поряд із зареєстрованим має місце незареєстроване та приховане безробіття.

Таблиця 2

**Грошові доходи й витрати
населення м. Києва за 1995 - 2000 рр.**

Показники	Роки					
	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Грошові доходи з розрахунку на душу населення, грн. на рік	872	1866	2505	3058	3408	4172
Витрати й заощадження з розрахунку на душу населення, грн. на рік	1363	2619	3056	3342	4805	4993

Не вирішеними залишаються питання обґрунтованого вибору методів оцінки зайнятості населення. Не точність інформації гальмує прийняття активних заходів для попередження масового безробіття. Результати кореляційно-регресійного аналізу впливу окремих економічних факторів на плинність робочої сили підприємств різних галузей і форм власності показали її пряму залежність від обсягів виробництва й зворотну - від розміру заробітної плати. Сплата дивідендів акціонерам майже не впливає на плинність робочої сили через їх незначну величину.

Отримано таке рівняння регресії :

$$Y = 2,3 + 12,8 x_1 - 5,4 x_2 + 0,04 x_3, \quad / 4 /$$

де y - плинність робочої сили;

x_1 - валовий дохід підприємства;

x_2 - розмір заробітної плати;

x_3 - розмір сплати дивідендів по цінних паперах.

В проблемі використання трудового потенціалу міста тісно сплітаються економічні і соціальна сторони таким чином, що підвищення зайнятості населення і продуктивності праці є основою підвищення платоспроможного попиту населення та збільшення заощаджень домашніх господарств, тобто і зростання інвестиційного потенціалу міста.

У третьому розділі - "Основні напрямки удосконалення управління економічним комплексом великого міста" - аналізуються процеси регулювання економічних інтересів суб'єктів економіки як основи формування системи управління великим містом, пропонуються шляхи формування механізму муніципального господарювання ринкового типу та концепції інвестиційної підтримки стратегічних програм розвитку міста.

Доведено, що економічною основою механізму муніципального господарювання у великому місті є регулювання взаємодії економічних інтересів різноманітних суб'єктів економічної

і соціальної діяльності. Аналіз статистичних даних по Україні за останні десять років показав сталу тенденцію скорочення питомої ваги місцевих бюджетів у консолідованому бюджеті країни. Зросла кількість дотаційних бюджетів. Відбулося деформування взаємодії загальнодержавних і місцевих інтересів.

Розглядаються великі міста з позиції синергетики як корпоративні підприємницькі системи, що діють на паритетних засадах усіх її складових елементів. Місцеві органи самоврядування наділяються необхідними й достатніми повноваженнями. Муніципальна влада набуває прав юридичної особи територіальної громади, виконує планову й нормативно-регулюючу функцію. Наводяться основні принципи побудови перспективної моделі ефективного управління містом, що забезпечує гармонійне поєднання інтересів держави й населення. З одного боку, управління економічним комплексом великого міста набуває важливих своєрідних особливостей і специфічних функцій, пов'язаних із реалізацією агломераційного синергетичного ефекту різноманітних форм взаємодії суб'єктів господарської і соціальної діяльності в місті, з іншого - управління великим містом є складовою системою місцевого самоврядування для територіальної громади цілого міста, тому виконує всі функції, притаманні місцевому самоврядуванню.

Здійснення адміністративної реформи на рівні міста передбачає одночасне реформування місцевих органів державної влади й цілеспрямоване розширення меж відповідальності місцевих громад і перерозподіл повноважень на користь органів самоврядування, що мають достатнє підґрунтя й ресурси. Для цього потрібно розв'язати широке коло питань: на основі створення правової регламентації форм прямої демократії чітко визначити статус територіальних громад, встановити порядок формування органів місцевого самоврядування, характер їх взаємовідносин з виконавчою владою на місцях таким чином, щоб забезпечити належний баланс влад на місцевому рівні, подолати протиріччя між ними.

В економічному плані ключовою проблемою є створення організаційно-економічного механізму, що здійснює завдання й функції місцевого самоврядування, їх фінансово-економічного забезпечення.

У сучасних умовах у містах України для управління на нових засадах поки ще немає ні відповідних адміністративних структур, ні відповідних кадрів. Процес підготовки й підвищення кваліфікації кадрів управління в контексті муніципальної реформи потребує тривалого часу, оскільки вимагає формування відповідної науково-методичної бази. Важливим є і перехід до стратегічного аналізу, планування й управління формуванням і використанням бюджету міста. У якості критеріїв відбору інвестиційних проектів і програм пропонується положення, які можна поділити на три групи: перша – структурні зрушення і пріоритети, друга – збалансованість інвестицій і людського капіталу, третя – інші орієнтири і засоби досягнення цілей. Здійснення структурних зрушень і визначення пріоритетів інвестиційної політики є основою якісного

оновлення виробничого апарату, розташованого на території міста. Збалансованість інвестицій і людського капіталу – необхідна умова узгодженості економічних і соціальних цілей розвитку, кадрового забезпечення виробничих аспектів програми. Інші орієнтири і засоби досягнення цілей включають: орієнтацію на збереження і поліпшення екологічної обстановки у місті, а також перехід до стратегічного планування та управління формуванням бюджету міста. Бюджет міста повинен визначатися на п'ять років.

Аналіз потреби в капітальних вкладеннях, проведений у роботі, виявив необхідність перенесення центру тяжіння інвестиційної активності з галузей невиробничого характеру до промислового сектора.

Такий перехід буде результативним, якщо ідеологія промислової політики спрямовуватиметься на стимулювання розвитку виробництва, орієнтованого на випуск кінцевого продукту. Насамперед це стосується машинобудування й приладобудування як високотехнологічних галузей і бази розвитку інших компонентів економічного комплексу міста. Для цього потрібно визначити принципи й умови цільового кредитування інвестиційних проектів підприємств, застосувати інвестиційну підтримку виробників конкурентоспроможної продукції високого технологічного рівня, використовувати кошти з міського бюджету у вигляді кредитів.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження, узагальнення його результатів підтверджують гіпотезу й дають підстави для висновків

1. Управління економічним комплексом великого міста в умовах трансформації України до правової цивілізованої держави з ринковими відносинами є проблемою великої складності. Це пояснюється, з одного боку, не розробленістю науково-методичної бази управління процесами перебудови, з другого - великим впливом факторів загальнодержавного рівня. Останні локалізуються на регіональному рівні й стають місцевими проблемами.

2. Міста історично виникли в результаті дії об'єктивних законів суспільного розвитку, таких як поділ і кооперування праці, спеціалізація і комбінування виробництва. Процес концентрації та інтеграції різних видів людської діяльності характерний для міст усіх суспільно-економічних формацій. У ринкових умовах місто стає економічною категорією як певна організація продуктивних сил і виробничих відносин, обігу промислового капіталу, інфраструктури життєдіяльності населення й умов її забезпечення

3. Сучасні міста є головним джерелом національного доходу, доходів консолідованого бюджету України. Тому модернізація системи місцевого самоврядування в містах повинна стати невід'ємним елементом нової регіональної і муніципальної політики.

4. Велике місто є складною ієрархічною стохастичною соціально-економічною системою. Управління економічним комплексом міста слід здійснювати шляхом впливу на його синергетику. Синергетичні фактори перетворюють великі міста в гігантські урбанізовані зони, що отримали назву мегаполісів. Для сучасних умов ключовим напрямом є використання факторів довгострокової дії, а саме: інноваційної складової виробничого потенціалу та людського капіталу міста, як синергетичних чинників його розвитку. Збереження та реструктуризація виробничого потенціалу великих міст є важливим фактором стабілізації та економічного росту. Пошук шляхів вирішення проблеми необхідно здійснювати у поєднанні з процесами децентралізації управління. Такий підхід обіцяє подвійний ефект: поширення децентралізації управління економікою і підвищення ресурсного забезпечення органів виконавчої влади і місцевого самоврядування.

5. У період трансформації економіки країни містам потрібні нові критерії оцінки соціально-економічного стану їх розвитку, на відміну від існуючих, що зменшились із часів колишнього Союзу. Тому необхідно ввести ранжування міст України залежно від стану соціально-економічного розвитку кожного з них. Критерієм такої оцінки може стати інтегральний показник, що визначає питому вагу відрахувань податків до державного бюджету економічним комплексом міста. Відповідно до соціально-економічного статусу міста встановити розміри посадових окладів державним службовцям.

6. В управлінні економічним комплексом міста найбільш привабливим є ресурсний підхід. Оптимізацію використання ресурсів міста можна здійснити за допомогою економіко-математичної моделі у вигляді матриці лінійних алгебраїчних рівнянь.

7. В економічному комплексі м. Києва за останні роки спостерігаються зміни ресурсного забезпечення. У структурі джерел фінансування капітальних вкладень скоротилася частка бюджетних асигнувань і зросла питома вага інвестицій нерезидентів і приватних фірм. На фінансову підтримку інноваційних процесів у промисловості витрат у бюджеті міста не передбачається. Виявлено тенденції, які надалі можуть негативно позначитися на розвитку міської економіки: вповільнення темпів зростання капітальних вкладень; обмеженість ресурсів на рахунок традиційних джерел, при недостатньому використанні банківських кредитів, коштів не резидентами; зменшення темпів капітальних вкладень у пріоритетній галузі економіки – промисловість, транспорт та зв'язок, сфера обігу; недостатність інвестицій в оновлення і модернізацію активної частини основних виробничих фондів. У разі збереження цих тенденцій, основні фонди і технології у провідних галузях економіки міста відновленими не будуть.

8. Рівень життя населення м. Києва в середньому подолав межу офіційного прожиткового мінімуму. Витрати й заощадження в розрахунку на душу населення значно перевищують із року в рік офіційні грошові доходи. Це свідчить про зростання тіньового сектора в економічному комплексі міста. Разом із тим спостерігається значний рівень безробіття й плинності робочої сили.

Рівень доходів населення у місті Києві вище, ніж у середньому по Україні. Проте, як фактор зворотного зв'язку і впливу соціальних факторів на економіку та стимулювання попиту залишається недостатнім і не спрацьовує.

9. Зміни, що відбулися в економічному комплексі м. Києва в останні роки, роблять можливим і необхідним розробку стратегічних програм соціально-економічного розвитку міста, де провідна роль належить інвестиційній складовій. Слід переглянути існуючі принципи здійснення інвестиції в основний капітал, враховувати регіональні й державні інтереси в поточній діяльності органів влади.

10. Здійснення адміністративної реформи на рівні міста передбачає одночасне реформування місцевих органів державної влади й цілеспрямоване розширення меж відповідальності місцевих громад і перерозподіл повноважень на користь органів самоврядування. Ключовою проблемою є створення організаційно-економічного механізму для здійснення функцій місцевого самоврядування і їх фінансового забезпечення.

11. Подальше вдосконалення системи управління великими містами вимагає нормативно-правового забезпечення проведення адміністративної реформи й розвитку його соціально-економічного комплексу. Найкращою правовою нормою законодавчого забезпечення реформ була б розробка "Муніципального кодексу України", який би охопив основні функції управління містом.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Костерін В.О. Стратегічні підходи до ефективного використання трудового потенціалу міста // Зб. наук. пр. УАДУ. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. - Вип.1. - С. 262-272.
2. Костерін В.О. Ресурсний потенціал територіальної громади міста // Управління сучасним містом. - К. – 2001. - № 10-11(4). – С. 132-135.
3. Костерін В. Кадрове забезпечення соціально-економічних перетворень у регіонах України // Зб. наук. пр. УАДУ. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. - Вип.3. - С. 310-313.
4. Костерін В.О. Формування механізму муніципального господарювання в крупному місті // Зб. наук. пр. УАДУ. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. - № 1. - С. 128-131.
5. Костерін В.О. Синергетичний ефект крупних міст // Економіка. Фінанси. Право. – К., 2000. - Вип. 4. – С. 11 – 13.

6. Костерін В.О. Аналіз соціально-економічних наслідків управління трансформаційними процесами у великому місті: Матеріали наук.-прак. конф. – Черкаси: Вид-во ЧІТІ. - 2000. - С. 68 - 69.
7. Костерін В.О. Інвестиційна підтримка стратегічних програм розвитку промисловості крупного міста: Матеріали III-ї Міжнар. наук.-прак. конф. “Дослідження і оптимізація економічних процесів (Оптимум-2001)”- Х.: Вид-во НТУ “ХПІ”, 2001. - С.153 – 154.

АНОТАЦІЇ

Костерін В. О. Управління економічним комплексом великого міста. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05 - галузеве управління. - Українська Академія державного управління при Президентові України. - Київ, 2002.

У дисертації досліджуються теоретико-методологічні підстави управління економічним комплексом великого міста. Висвітлюються актуальні проблеми управління великим містом в умовах трансформації економіки України. Аналізується економічна сутність великих міст, діалектика їх розвитку в історичному ракурсі, дія законів суспільного розвитку в процесі урбанізації і формування промислових мегаполісів. На основі методики системного підходу досліджуються особливості управління містами в сучасних умовах, вплив при цьому загальноекономічних і синергетичних факторів економічного спаду на початку перехідного періоду, фінансовий механізм регулювання розвитку й використання виробничого потенціалу. Визначено стратегічні підходи до управління економічним комплексом великого міста з урахуванням інтересів суб'єктів економіки, інвестиційної підтримки довгострокових програм розвитку міста й шляхи формування механізму муніципального господарювання ринкового типу. Запропоновано систему показників оцінки стану соціально-економічного розвитку міста, інтегральний коефіцієнт визначення статусу певного міста при їх ранжуванні в Україні. Для успішного розгортання адміністративної реформи потрібна розробка "Муніципального кодексу України".

Ключові слова: управління містом, економічний комплекс, системний підхід, синергетика, адміністративна реформа, муніципальна реформа.

Костерин В. А. Управление экономическим комплексом крупного города. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по государственному управлению по специальности 25.00.05 – отраслевое управление. – Украинская Академия государственного управления при Президенте Украины. - Киев, 2002.

В диссертации исследуются теоретико-методологические основы управления экономическим комплексом крупного города. Освещаются актуальные проблемы управления крупным городом в условиях трансформации экономики Украины.

Освещена неразработанность научно-методологической базы управления процессами перестройки, а также большое влияние факторов общегосударственного характера, последние локализуются на региональном уровне и становятся местными проблемами.

Анализируется экономическая сущность крупных городов, диалектика их развития в историческом ракурсе, действие законов общественного развития в процессе урбанизации и формирования промышленных мегаполисов.

Показано, что города в ходе исторического развития в результате действия объективных законов общественного развития, таких как разделение и кооперация труда, специализация и комбинирование производства. Процесс концентрации и интеграции различных видов человеческой деятельности характерен для городов во всех общественно-экономических формациях. При рыночных отношениях город становится экономической категорией как определённая организация производительных сил и производственных отношений, кругооборота промышленного капитала, инфраструктуры жизнедеятельности населения в условиях её обеспечения.

На основе методики системного подхода исследуются особенности управления городами в современных условиях, влияния при этом общеэкономических и синергетических факторов экономического спада, финансовый механизм регулирования развития и использования трудового потенциала.

Современные города стали главным источником национального дохода и доходов консолидированного бюджета Украины. Поэтому модернизация системы местного самоуправления в городах должна стать неотъемлемым элементом новой региональной и муниципальной политики. Управление экономическим комплексом города необходимо осуществлять путём влияния на его синергетику. Синергетические факторы превращают большие города в гигантские урбанизированные зоны, получившие название мегаполисы.

Определены стратегические подходы к управлению экономическим комплексом большого города с учетом интересов субъектов экономики, инвестиционной поддержки долгосрочных программ развития города и пути формирования механизма муниципального хозяйствования рыночного типа.

В управлении экономическим комплексом города наиболее привлекательным является ресурсный подход. Оптимизацию использования ресурсов города возможно осуществлять с помощью экономико-математической модели в форме матрицы линейных алгебраических

уравнений. В современных условиях возникла необходимость разработки стратегических программ социально-экономического развития городов, где ведущая роль принадлежит инвестициям.

Осуществление административной реформы на уровне города предусматривает одновременное реформирование местных органов государственной власти и целенаправленного расширения границ ответственности местных общин, перераспределение полномочий в пользу органов самоуправления.

Предложена система показателей оценки состояния социально-экономического развития города, интегральный коэффициент определения статуса конкретного города при их ранжировании в Украине. Для успешного развертывания административной реформы целесообразна разработка "Муниципального кодекса Украины".

Ключевые слова: управление городом, экономический комплекс, системный подход, синергетика, административная реформа, муниципальная реформа.

Kosterin V. O. Administration of a city economic complex. - Manuscript.

The dissertation for obtaining an academic degree of the candidate of sciences in Public Administration, specialty 25.00.05 - Scrotal administration. - Ukrainian Academy of Public Administration under the President of Ukraine. - Kyiv, 2002.

In the current dissertation the theoretical and methodological bases of a city economic complex administration are investigated. The urgent problems of a city administration under conditions of transformation of the Ukrainian economy are dealt with.

The economic essence of cities, dialectics of their development in a historical aspect, action of the public development laws in the process of urbanization and formation of industrial megalopolises are analyzed.

On the basis of the system approach technique the features of cities administration under modern conditions, influence of general economic and synergetic factors of economic recession, financial mechanism of development regulation and use of labor potential are investigated.

The strategic approaches in a city economic complex administration are determined in view of interests of the economy subjects, investment support of the long-term programs of a city development and the way of formation of the municipal managing mechanism of a market type.

The parameters system of evaluation of the status of a city socio-economic development and an integrated coefficient of defining the status of a concrete city is proposed with their ranging in Ukraine. The development of "Municipal code of Ukraine " is expedient for successful expansion of administrative reform.

Keywords: city administration, economic complex, system approach, synergetic, administrative reform, municipal reform.